

МОДЕЛЮВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

ACCOUNTING POLICY MODELING IN THE CONTEXT OF ENTERPRISE INNOVATIVE DEVELOPMENT PROVIDING

Стаття присвячена науковому обґрунтуванню теоретичних положень та розробці організаційно-методичних підходів і рекомендацій щодо моделювання облікової політики підприємства, виходячи із інформаційних потреб стейкхолдерів, в контексті забезпечення інноваційного розвитку підприємства. В ході дослідження проаналізовано рівень розвитку інноваційної діяльності в Україні, визначено причини зниження інноваційної активності та запропоновано механізми активізації інноваційного розвитку вітчизняних підприємств. Розроблено ефективну модель формування облікової політики підприємства, яка є фундаментальною основою для створення та побудови єдиної цілісної облікової системи, що враховує специфіку інноваційної діяльності, базові принципи, якісні характеристики інформації, елементи фінансової звітності, критерії її визнання та види оцінки.

Ключові слова: облікова політика, інноваційний розвиток, моделювання, обліково-аналітичне забезпечення, управління підприємством.

The research paper is devoted to the scientific solution of the actual scientific and applied problem, which consists in the development, elaboration and scientific substantiation of the theoretical basis, methodological approaches and recommendations for the accounting policy modeling in the context of enterprise innovative development providing. The purpose of the research paper is organizational provisions substantiations and recommendations development for enterprises accounting policy improving for the innovative development activating. General scientific methods (analysis, synthesis, induction, deduction, concretization, abstraction, method of historical and logical research), methodological methods of the research object studying (sampling, generalization, modeling, review, calculation, comparison, testing) and postulates of the theory of the accounting system formation and functioning are the methodological base of the research. The genesis of the theoretical basis development management of the enterprise innovative development was studied, its deterrent factors were determined, and activation mechanisms were proposed. The procedural issues of accounting policy formation were analyzed and its model was developed with taking into account the assessment of the external environment, the goals and objectives of enterprise management, and the features of innovative activity for the rational organization of accounting at domestic enterprises. The recommended model basis is the application of criteria for the recognition and use of the innovative product, in accordance with the assessment of the costs success. The model takes into account the peculiarities of the innovative activity of the business entity: organizational form, innovative infrastructure objects, innovative activity trends and various options of their combination. In the proposed model, the key role is assigned to the formation of accounting and analytical support, including the development of the accounting policy that helps protect the interests of enterprise management. Such scheme involves the following stages: analysis of modeling factors, setting goals for the accounting policy formation, elements selection, the optimal model approval, verification of content in practice and correction of the model. The enterprises accounting policy formation, in the recommended model, takes place according to the principles of legality, adequacy, transparency, efficiency, unity and with taking into account the nature of influence factors that determine the choice of its objects and elements.

Key words: accounting policy, innovative development, modeling, accounting and analytical support, enterprise management.

УДК 657:658-027

DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.1-15>

Нестеренко І.В.¹

к.е.н., доцент кафедри обліку, аудиту та оподаткування,

Державний біотехнологічний університет

Чміль Є.Л.²

аспірант кафедри обліку, аудиту та оподаткування,

Державний біотехнологічний університет

Nesterenko Iryna

State Biotechnological University

Chmil Yevhenii

State Biotechnological University

Постановка проблеми. Інноваційний розвиток є сутнісною основою динамічної стійкості та результативності діяльності підприємства, яка дозволяє примножити позитивні ефекти від впровадження інновацій у довгостроковому періоді, завдяки оперативному вирішенню ключових проблем в економічній, соціальній та екологічній сферах. Саме інноваційний розвиток є визначальним чинником підвищення ефективності функціонування підприємства, його пристосування до потреб ринкового середовища. Проте, як свідчить практика, вітчизняні підприємства не завжди готові переходити на інноваційний шлях розвитку внаслідок відсутності дієвої моделі управління підприємством. Однією зі складних інформаційних моделей управління підприємством є облікова політика, як унікальний засіб

лібералізації системи бухгалтерського обліку та важливий інструмент ефективного управління господарюючим суб'єктом, що системно втілює і реалізує елементи всіх функцій управлінського циклу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теоретико-методологічні питання інноваційного розвитку розкрито в роботах: О. Амоша, Л. Антонюка, І. Балабанова, Л. Безчасного, Л. Волощука, А. Гаврилюка, А. Гальчинського, М. Гамана, В. Гусєва, В. Герасимчука, С. Гладій, Б. Данилишина, О. Дація, Я. Жаліло, Н. Захарченко, А. Касича, Н. Мешко, Н. Міценко, В. Найдюка, Г. П'ятницької, М. Рогози, Є. Романенко, Л. Федулова, В. Шарія та ін.

Враховуючи теоретичну та прикладну значущість розв'язання науковцями питань визначення

¹ ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3892-8248>

² ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9372-5112>

сутності інноваційного розвитку підприємств, встановлення послідовності його оцінювання, бар'єрів й чинники, які впливають на темпи та масштаби інновацій, постає необхідність розробки науково обґрунтованих рекомендацій щодо прискорення інноваційних змін у вітчизняній економіці, що потребує удосконалення обліково-аналітичного забезпечення інноваційної діяльності підприємства. Моделюванню в сфері облікових аспектів управління та особливостей формування облікової політики присвячено багато праць, як вітчизняних так і зарубіжних учених, зокрема: Р. Алборова, Х. Андерсена, К. Безверхова, Л. Бернстайна, М. Ван Бреда, І. Воронова, В. Євдокимова, В. Жука, Л. Івченко, Я. Крупки, І. Кузя, Ю. Кузьминського, Н. Малюги, С. Міщенко, Н. Лабинцева, А. Карецького, Н. Кащенко, Н. Кондракова, М. Кутера, О. Нестеренко, С. Нихасва, В. Резніченко, А. Тимашова, Г. Уолка, Дж. Френсіса, О. Чумак та інших. Визнаючи наукову і практичну цінність напрацювань учених та вагомість їх внеску у розбудову окресленої проблематики, зазначимо, що в роботах цих авторів недостатньо повно розкриваються питання побудови цілісної моделі облікової політики в системі управління інноваційною діяльністю підприємства задля забезпечення стійкого розвитку на інноваційних засадах. Відтак, особливої актуальності набуває пошук нових теоретико-методичних та практичних підходів до моделювання облікової політики в контексті забезпечення інноваційного розвитку, що враховує накопичені економічною наукою знання, передовий зарубіжний та набутий вітчизняний досвід.

Формування мети статті. Метою наукового дослідження, основні результати якого найшли своє відображення в даній статті, є обґрунтування організаційних положень та розробка практичних рекомендацій з формування облікової політики як діяльнісної моделі управління інноваційним розвитком підприємства.

Виклад основного матеріалу. Аналіз основних індикаторів інноваційної діяльності вітчизняних підприємств вказує на те, що інноваційна система, яка існує на даному етапі, в повній мірі не сприяє інноваційному розвитку. Так, динаміка показників інноваційної діяльності свідчить про наявність значних проблем та низький рівень інноваційної активності підприємств в Україні, що, в свою чергу, негативно відображається на конкурентоздатності продукції та результатах діяльності в цілому. За даними міжнародних рейтингів інноваційного розвитку у 2021 році Україна значно втратила позиції щодо попередніх років й за результатами розрахунку Глобального інноваційного індексу (визначається швейцарською бізнес-школою INSEAD, Світовою організацією інтелектуальної власності та Корнельським університетом) обіймає 49 місце

(2019 – 47 місце, 2020 – 45 місце), згідно до результатів Індексу інноваційного розвитку Bloomberg – 58 місце (2019 – 53 місце; 2020 – 56 місце), відповідно до Інноваційного індексу Європейського інноваційного табло – 34 місце (2019 – 36 місце; 2020 – 33 місце) (рис. 1) [1; 2; 3].

Слід зазначити, що позиції України у міжнародних рейтингах відображають наявність високого рівня освітньо-наукового потенціалу як підґрунтя для створення й впровадження новітніх наукових розробок, інновацій та технологій. При цьому, важливою складовою вітчизняної інноваційної конкурентоспроможності є нагальна потреба в підвищенні показників: продуктивності праці, патентної активності, ефективності вищої освіти, розширення виробництва з доданою вартістю, інтенсивності досліджень і розробок, концентрації дослідників, рівня проникнення високих технологій. Проте, при впровадженні інноваційної парадигми на вітчизняних підприємствах виникає багато перешкод, а саме: невідповідність організаційної структури головним вимогам інноваційного розвитку; наявність неефективного та слабкого механізму впровадження інновацій у сферу економічної діяльності та їх подальшої комерціалізації; недостатня кількість фінансових ресурсів для розробки наукових досліджень і можливостей використання інноваційних розробок; низький рівень співпраці між інноваційними підприємствами та науково-дослідними установами; неякісне регулювання нормативно-правової системи та недосконале стимулювання інноваційної діяльності; недостатній рівень державної підтримки інноваційних проектів та їх фінансування як з державного бюджету, так і за рахунок приватних інвесторів; зменшення обсягів фінансування науки та інновацій, розвитку освіти.

Інноваційний розвиток підприємств є важелем, що визначає ефективний вектор пріоритетних напрямів інноваційної діяльності, оптимізації витрат та підвищення якості й конкурентоспроможності продукції. Впровадження інновацій є тривалим процесом, який вимагає значних фінансових інвестицій та супроводжується виникненням системи ризиків, що гальмує інноваційну активність та знижує інноваційний потенціал підприємства. За даними офіційної статистики, динаміка інноваційної активності в Україні має незначний та нерівномірний характер, що впливає на обсяги впровадження нових технологічних процесів та інноваційних видів продукції (рис. 2) [4].

У сфері перспективної інноваційної політики підприємства пріоритетним, на нашу думку, є запровадження механізму управління інноваційним розвитком, який включає в себе сукупність елементів зовнішнього і внутрішнього середовища, ефективної облікової системи й спрямований на розробку та прийняття стратегічних рішень (рис. 3).

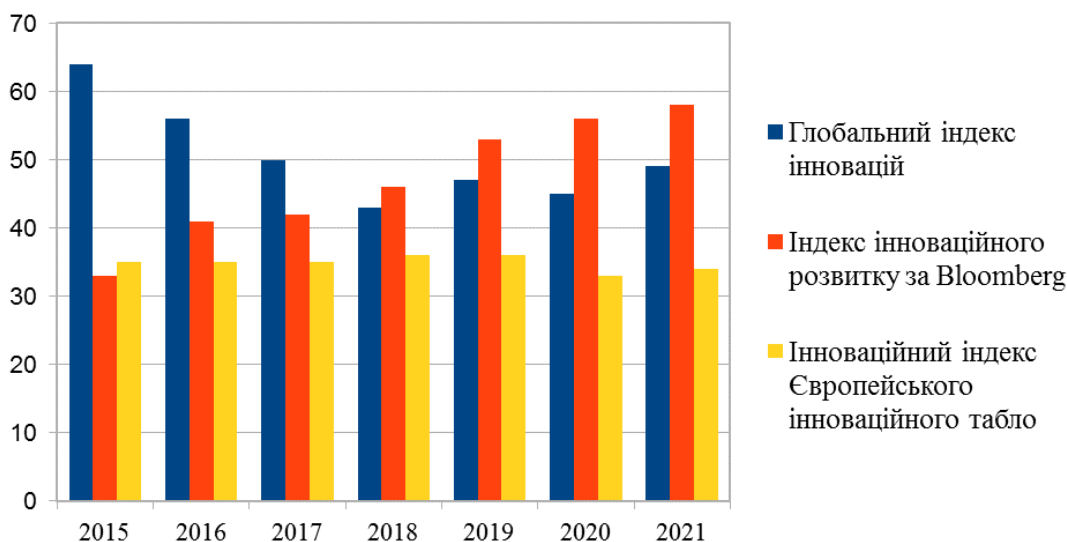

Рис. 1. Місце України у міжнародних рейтингах інноваційного розвитку

Джерело: побудовано автором на основі [1; 2; 3]

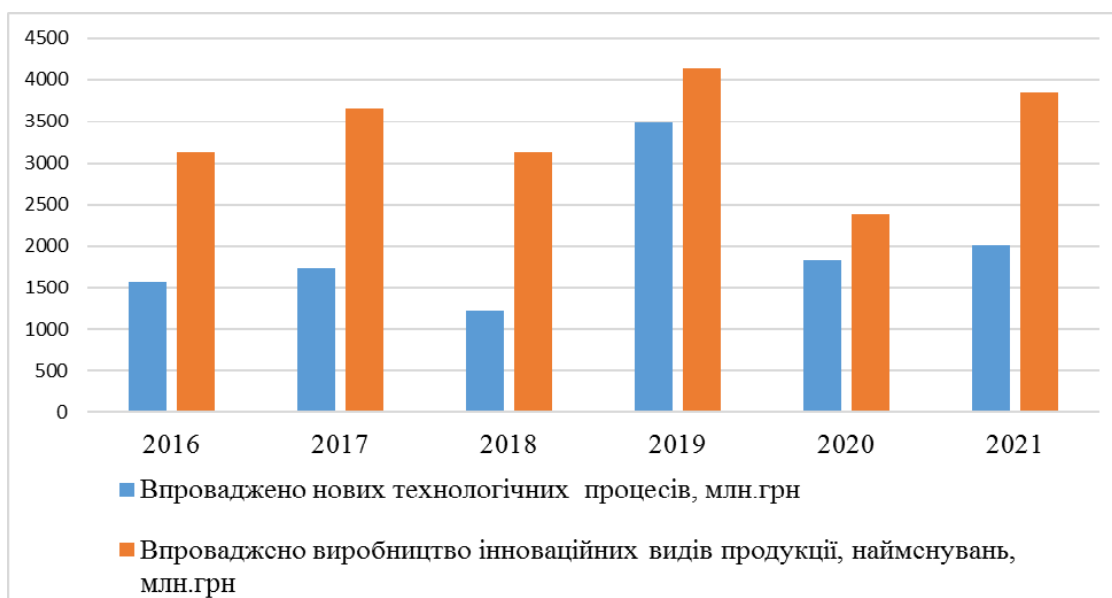

Рис. 2. Впровадження інновацій на промислових підприємствах України

Джерело: побудовано автором на основі [4]

Таким чином, розробка науково обґрунтованого обліково-аналітичного забезпечення інноваційної діяльності підприємства є запорукою активізації його інноваційного розвитку. При цьому, багатофункціональним інструментом реалізації методу бухгалтерського обліку є облікова політика підприємства. У Міжнародному стандарті бухгалтерського обліку 8 «Облікова політика, зміни в облікових оцінках та помилки» зазначено, що облікова політика – конкретні принципи, основи, угоди, правила та практика, що застосовуються підприємством при складанні та поданні фінансової звітності [5]. Відповідно до п. 5 ст. 8 Закону «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність

в Україні» підприємство самостійно визначає облікову політику підприємства, під якою розуміється сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для складання та подання фінансової звітності [6].

Визначення, що регламентовано даними законодавчими актами, на нашу думку, є надто вузькими і відображають лише частину завдань, які повинна виконувати облікова політика на підприємстві, оскільки її пріоритетним завданням є забезпечення організації бухгалтерського обліку на підприємстві як цілісної системи. Тому, облікову політику підприємства вбачаємо за доцільне формувати враховуючи методичний, технічний та

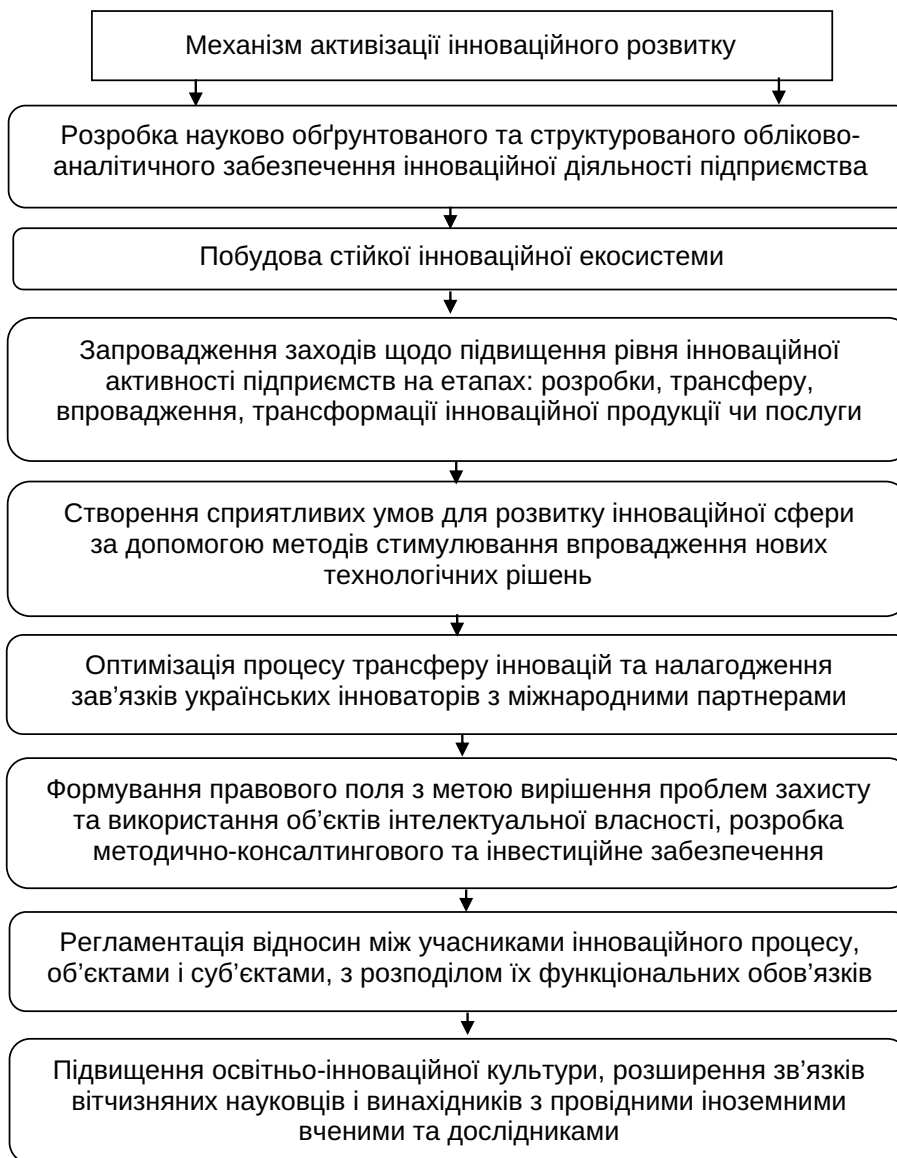

Рис. 3. Референтна модель формування механізму активізації інноваційного розвитку підприємства

Джерело: розроблено автором

організаційний аспект [7, с. 195–196] у відповідності до рекомендованої моделі (рис. 4).

З огляду на виділені параметри облікової політики, рекомендуємо до впровадження модель формування облікової політики підприємства (рис. 5).

При розробці облікової політики, беручи до уваги мультиваріантні організаційні форми та можливості використання результатів інноваційної діяльності, особливої уваги потребує процес ідентифікації облікових об'єктів, а саме розробка: 1) новітньої технології, продукції або послуги; 2) організаційно-технічного рішення. В межах облікової політики за першим напрямом необхідно визначити об'єкти та елементи обліку витрат інноваційної діяльності, розробити порядок відображення її результатів. Відповідно до другого

напрямку, головне завдання облікової політики регламентувати процедуру набуття авторських прав та створити відповідний обліковий супровід. Слід зазначити, що на вибір елементів облікової політики інноваційної діяльності впливає рішення підприємства щодо комерціалізації або капіталізації інноваційного продукту (рис. 6).

Практичне розв'язання питань інформаційного супроводу управлінських рішень залежить від розвиненості методологічних положень обліково-аналітичного забезпечення, що є складною багатоаспектною проблемою, розв'язання якої потребує модернізації обліково-аналітичних технологій з метою розбудови єдиного інформаційного простору релевантних даних, орієнтованих на задоволення інформаційних запитів користувачів усіх рівнів. [8; 9]. Так, з метою розвитку

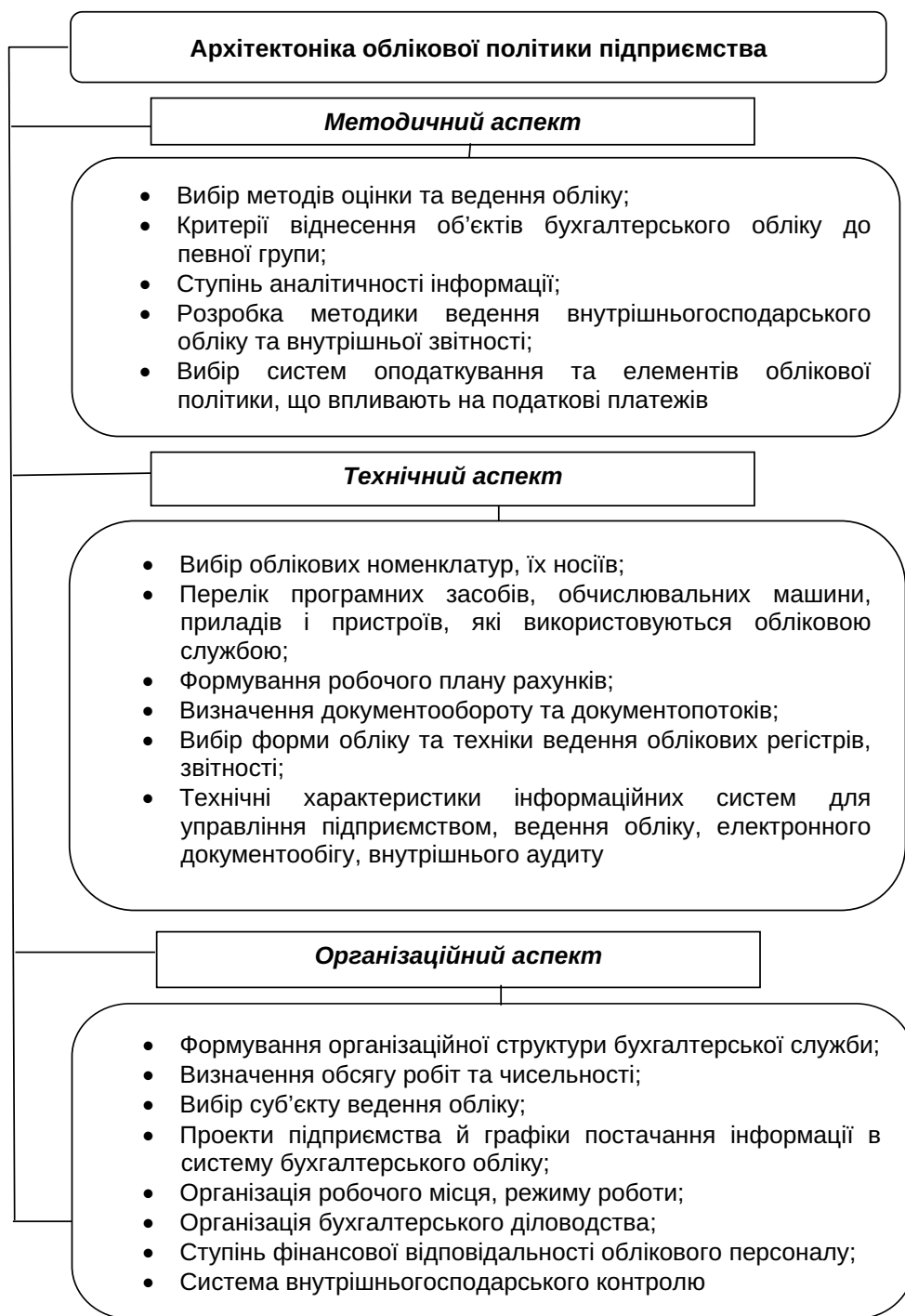

Рис. 4. Параметрична модель структури облікової політики підприємства

Джерело: розроблено автором

концептуального підґрунтя формування облікової політики підприємства пропонуємо розробити окремий розділ обліково-аналітичного забезпечення «Облікова політика інноваційної діяльності» або зафіксувати його у відповідних розділах загального регламенту обліково-інформаційної системи. При цьому, необхідно врахувати, що стосовно суб'єкта господарювання, для якого інноваційна діяльність не є основною, інновації – це розробка нової продукції або технології,

їх поліпшення, запровадження принципово нового або модернізація виробничого процесу на підприємстві. Відповідно витрати, пов'язані з такою діяльністю, мають розглядатись як інші витрати операційної діяльності, а результат інноваційної діяльності капіталізуватися.

Висновки. Таким чином, доведено, що сучасна практика вимагає формування облікової політики підприємств, поглибленої методичними засадами через призму змін властивостей та складу

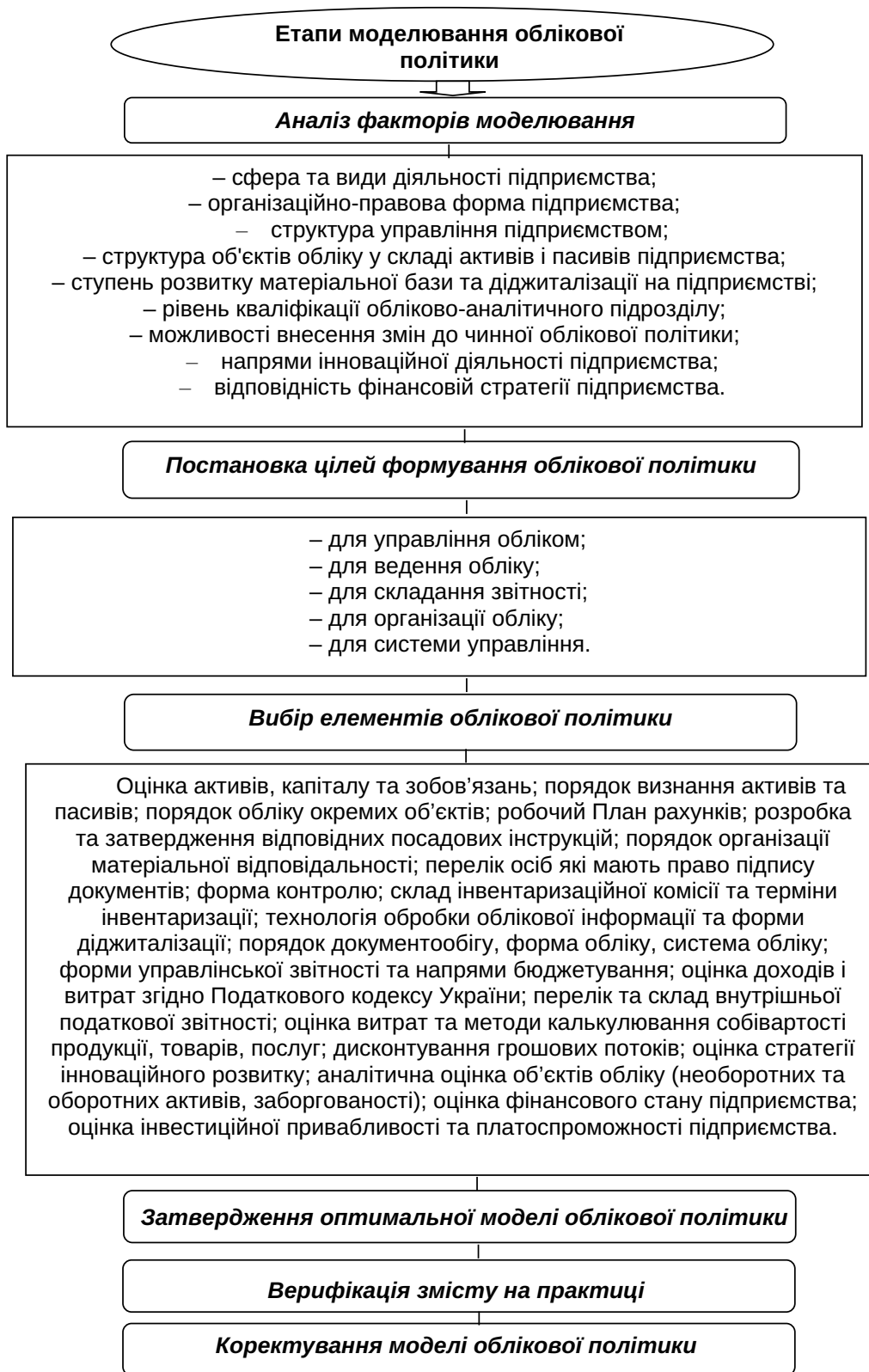

Рис. 5. Технологія моделювання облікової політики підприємства

Джерело: розроблено автором

визначальних критеріїв інноваційного розвитку. Теоретичним підґрунтям формування облікової політики визначено концепцію сучасної системи обліку, за якої загальні правила побудови

бухгалтерського обліку регламентовано та конкретизуються залежно від можливих альтернатив, сфери та умов діяльності, обраної системи управління підприємством. Побудова ефективної

Рис. 6. Інноваційний продукт як об'єкт бухгалтерського обліку

Джерело: розроблено автором

моделі облікової політики підприємства сприяє поліпшенню системи обліку, зміцненню його правової основи і забезпечує оптимізацію основних показників діяльності. Моделювання як метод вносить в облікову політику підприємства варіативність, є основою якісного аналізу нормативних правових документів з бухгалтерського обліку та контролю. При цьому, доцільно використовувати відповідну модель облікової політики, яка враховує спектр особливостей інноваційної діяльності суб'єкта господарювання. Рекомендована технологія моделювання облікової політики підприємства представляє собою комплексну й динамічну систему методів, способів і принципів відображення в обліку господарських операцій, на основі синтезу завдань облікової політики, її функцій і процесів ведення обліку, відповідно до векторів інноваційного розвитку підприємства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. European Innovation Scoreboard 2021. Most Innovative Countries: веб-сайт. URL: <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/45940>.
2. Global Innovation Index 2021. Global Innovation Index: веб-сайт. URL: <https://www.globalinnovation-index.org/analysis-indicator>.
3. The Bloomberg innovation index. Bloomberg 2022: веб-сайт. URL: <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/most-innovative-countries>.

4. Державна служба статистики 2021. Економічна статистика. Наука, технології та інновації: веб сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

5. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки» URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/929_020.

6. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV (зі змінами та доповненнями) URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.

7. Нестеренко І., Ковалевська Н. Становлення облікової політики та її вплив на показники звітності підприємств харчової індустрії. *Економічний аналіз*. 2021. Том 31. № 3. С. 190–197. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2021.03.190>

8. Кащена Н. Б. Обліково-аналітичне забезпечення управління економічною активністю підприємств торгівлі: теорія, методологія, практика : монографія. Харків : Видавництво Іванченка І. С., 2021. 389 с.

9. Чміль Г. Л. Комплексна оцінка ефективності комерційної діяльності підприємств роздрібною торгівлі. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2018. Т. 29 (68). № 4. С. 117–122. URL: http://econ.vernadskyjournals.in.ua/journals/2018/29_68_4/29_68_4.pdf#page=123

REFERENCES:

1. European Innovation Scoreboard 2021. Most Innovative Countries. Available at: <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/45940>.

2. Global Innovation Index 2021. Global Innovation Index. Available at: <https://www.globalinnovationindex.org/analysis-indicator>.

3. The Bloomberg innovation index. Bloomberg 2022. Available at: <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/most-innovative-countries>.

4. Derzhavna sluzhba statystyky 2021 [State Statistics Service 2021]. Ekonomichna statystyka. Nauka, tekhnolohii ta innovatsii: veb sait. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

5. Mizhnarodnyi standart bukhhalterskoho obliku 8 «Oblikovi polityky, zminy v oblikovykh otsinkakh ta pomylyky» (2012) [International accounting standard 8 «Accounting policies, changes in accounting estimates and errors»]. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_020#Text.

6. Pro bukhhalterskyi oblik ta finansovu zvitnist v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 16.07.1999h. № 996-XIV (zi zminy ta dopovnenniamy) [On accounting and financial reporting in Ukraine: Law of Ukraine dated July 16, 1999. No. 996-XIV (with changes and additions)]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>.

7. Nesterenko, I. V., & Kovalevska, N. S. (2021). Stanovlennia oblikovoi polityky ta yii vplyv na pokaznyky zvitnosti pidpriemstv kharchovoi industrii [Formation of accounting policy and its impact on reporting indicators for food industry enterprises]. *Ekonomichnyi analiz*, no. 31 (3), pp. 190–197. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2021.03.190>.

8. Kashena, N. B. (2021). *Oblikovo-analitychne zabezpechennja upravlinnja ekonomichnoju aktyvnistju pidpriemstv torgivli: teorija, metodolohiia, praktyka : monohrafiia* [Accounting and analytical management of the economic activity of trade enterprises: theory, methodology, practice: monograph]. Kharkiv: Vydavnytstvo Ivanchenko I. S., 389 p.

9. Chmil, H. L. (2018). Kompleksna otsinka efektyvnosti komertsiiinoi diialnosti pidpriemstv rozdribnoi torhivli [Comprehensive assessment of the effectiveness of commercial activity of retail enterprises]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Seriiia: Ekonomika i upravlinnia*, vol. 29 (68), no. 4, pp. 117–122. Available at: http://econ.vernadskyjournals.in.ua/journals/2018/29_68_4/29_68_4.pdf#page=123.